

Farkas István

(Budapest, 1887. október 20. – Auschwitz, 1944. július eleje)

”Elhinnénk-e, hogy volt idő Magyarországon, amikor Farkas Istvánról csak suttogva lehetett beszélni?
Elhinnénk-e, hogy volt idő Magyarországon, amikor az ő képeivel nem büszkélkedtek, hanem épp
ellenkezőleg, rejtegették, vagy száműzték őket?”

”Egy könyvem borítólapján Farkas István Szomorý Dezsőről készített eksztatikus portréja tündököl. S hogy e
két zseniális művész éppen az én könyvem tetején adott egymásnak találkozt, abban bizonyára
felismerhető valami csillagjel, valami titok, valami szomorúság, Ady Endre melankolikus verssora,
amely éppen Szomorýval kapcsolatosan jutott az eszébe:

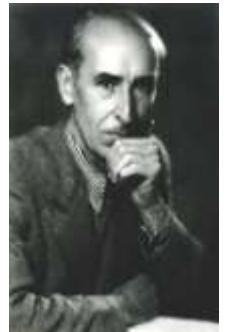
Minden percünk kis, magyar fátum. De Szomorýról talán később, máskor. Most örülünk Farkas István
képeinek. ”

Kertész Imre

Farkas István, a két világháború közötti magyar szellemi élet meghatározó szereplője, európai mércével mérve is kiemelkedő jelentőségű festőművész 1887-ben született Budapesten. Anyja, budai Goldberger Anna (1850-1892) korán árván hagyja fiát. Apja, Wolfner József (1856-1932) cégteremtő, vagyonalapító, újság- és könyvkiadó. Mednyánszky fogadja tanítványául a korán festeni kezdő fiút. Az emberi lélek rejtett dimenzióinak és a természet misztériumának kutatása, a festői materiák kezelésében megnyilvánuló érzékiség egész életre szóló meghatározó élmény Farkas számára.

1904-ben, tizenhét évesen szerepel először kiállításon, két képével a Nemzeti Szalonban. 1906 és 1907 nyarán, Nagybányán Ferenczy Károly vezetésével fest tájképeket, plein air akvarelleket, itt tanulja meg a vázlatok, jegyzetek, kép előkészítő grafikák fontosságát. Az 1912-ben megrendezésre kerülő nagybányai művésztelep retrospektív kiállításon két olajfestményével van jelen: Nagybányai tájkép, Gyermekekfej.

Hosszú alkudozások után 1911 végén apja hozzájárul, hogy Párizsba menjen tanulni. Még 1910 telén Münchenben lát egy kubista és egy egyéb modern művészeti irányzatokból álló kiállítást, ez utóbbi katalógusában szerepel Henri Le Feuconnier¹ írása, Farkas őt választja tanárául.

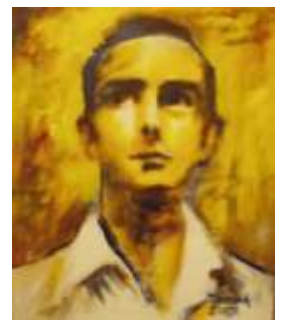

Önálló kiállításra készül. 1914 forró nyara: a háború kitörése egy csapásra elsodorja a megtermékenyítő illúziókat, Farkasnak, mint ellenséges ország fiának, azonnal haza kell térnie. Az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő tisztjeként, tüzér főhadnagyként lovon és repülőn, gyalog és léggalambon, autón és szármárháton az Északi Kárpátoktól Albániáig harcolja és rajzolja végig a frontot, háborús naplójában, vázlatfüzetekben örökítve meg a háború marta tájakat, közkatonák és tisztjeik mindennapjait. Kitüntetésekkel, egy évre olasz hadifogságba esik.

Mire hazajön, Horthy Miklós bevonul Budapestre. Ez már egy másik Magyarország. Nemcsak Trianon miatt. Győzedelmeskedik a konzervativizmus és a numerus clausus. Nem folytathatja ott, ahol abbahagyta.

Farkas fogódzókat keres, családtagjait, saját polgári környezetébe tartozók méltóságos és egyben ironikus portréit festi 1919-20-ban, Kállai Ernő, a korszak legjelentősebb műkritikusa szerint „halálraítélteket látunk a siralomházban”.

Olykor csak egy színelrakás vagy egy jellegzetes Farkas-kellékek elnagyolt, ám erőteljes megjelenítése teszi kétségtelenné, hogy Farkas István az alkotó. A figurák elnehezültségében, bágyadtságában is benne rejlik a későbbi művek atmoszférája.

1. Farkas István:
Barátomról készült portré

¹ Le Fauconnier elismertsége csak halála után következett be, szerepét a modern művészetben az 1948-as New York-i és 1959-es amszterdami retrospektív kiállítások tették a helyére.

Felbukkannak az egy évtizeddel későbbi nagy művek kellékei: kesztyű, kézfej, kalap, szőrmegallér. Itt még a barnák s bíborvörösek az uralkodók, de már e festményeken megfogalmazódik, ami a nagy Farkas-képek szellemi lényege: az undor, az idegenség, a világ melegének, hőjének átélhetetlensége, a kikezdzhetetlen magány, a fenyegetettség.

1921-24 között festi a Vilmácska-sorozatot.

1923-ban ismerkedik meg Kohner Idával Fényes Adolf műtermében.

Egy év múlva feleségül veszi a rendkívül művelt, kilenc nyelven olvasó, érzékeny festőt, báró Kohner Adolf bankár, földbirtokos, műgyűjtő lányát. 1924-ben rendezi meg 117 képből álló első önálló kiállítását az Ernst Múzeumban. 1924 novemberében Farkas feleségével együtt a húszas évek eleji „bolond évek”, a dzsessz és Josephine Baker, amerikai írók, gyűjtők látogatta kávéházak, kocsmák Párizsába érkeznek. A Montparnasse-on bérel műtermet, látogatja a művészkávéházakat, esténként dobol a Sélectben, afrikai szobrokat gyűjt. Folytatja szénrajz kávéházi és páholy-sorozatát, melyek kevésbé kapcsolódnak a naturához, mint otthon, kikísérletezi, hogy az elhagyások, ívelt és derékszögű vonalak, befejezetlen, üresen hagyott felületek, épp csak jelzesszerű formák, az összevonások, absztrahálások hogyan befolyásolják a kompozíciót.

1. Farkas István: Várakozó modellek - 1920

2. Farkas István: Ülő nő - 1919

3. Farkas István felesége: Kohner Ida

A Montparnasse és más francia és belga művészeti folyóiratban rendszeresen írnak róla a korszak neves szakemberei, reprodukálják munkáit. Néhányan azok közül, akik Párizsban a húszas évek végén, a harmincas évek elején, a számon tartottak közé tartoznak: Braque, Csáky, Derain, Dufy, Farkas, Pierre Flouquet, Picasso, Vlaminck stb. A kubizmusból induló L'École de Paris tagjai. Maga a L'École de Paris elnevezés 1925-ben születik André Warnod művészeti író ötleteként (holott húsz éve létezik), az évben hasonló című könyv és számos cikk is megjelenik.

A több kifejezésbeli szabadságot biztosító, könnyebben kezelhető olajtechnikák helyett áttér a temperára, a saját maga által gipsz és enyv keverékével fehérre alapozott kartonra illetve deszkára dolgozik. A technika körülményes ugyan, de a végeredmény: tiszta, ragyogó színek, nincs zsírfolt. A csendélet-sorozatban szintetikus kubizmusból indulva geometriai rácsot, logikai sémát alkalmaz.

4. Farkas István: Vörös kalitka - 1928

5. Farkas István: Pipás csendélet - 1926

Patika-tisztaságú, laboratórium-puritánságú műterméről, s benne a festőről, André Kertész készít fotókat. André Salmon, a fiatalkori barát felajánlja, hogy verseket ír Farkas tíz festményéhez illetve az azokból készült nyomatokhoz. Így születik meg a közös Correspondance-mappa. Farkas a tengerben, a víz alatti tájakban s egzotikus csendélet-tájképeiben leli meg a maga szökevény világát, a válságtól elvagyódás színhelyeit. Számára a mediterrán táj, Dalmácia, a spanyol dél, majd a dél-francia tengerpart a megerősítő, a festői kifejező tár szélesítője, ihletője. Farkas életének talán legboldogabb, legkiegyensúlyozottabb időszaka ez. Három gyerek, szakmai siker, délvidéki nyarak a tenger mellett, talán ez a néhány év csak a biztonság időszaka. Farkas önarckép grafikái nyugtalan belső világát tükrözik groteszk és keserű ö niróniával. Szörnyű képeket kezd festeni. Ezekkel nem lehet oly boldogan együttlakni, mint a szürreális mélytengeri csendélet víziókkal, a nosztalgiákat is ébresztő egzotikus kompozíciókkal. Színtónusok, fények, árnyékok, színfoltok, okkerek, zöldek, kékek, lilák, amelyek hol hidegek, hol melegek – Farkas színei azonnal felismerhetők, Farkas képei egy kis részletből is azonosíthatók. A méretek is fontosak. Farkas kiemelkedően jelentős képei nagyméretűek, nem vitrinbe valók, nem lakásdíszek. A nagyon öreg nők, az öreg férfiak, a megnyújtott testetlen árnyalakok, a széles arcok, a kesztyűs kézfejek: a festményeken a dolgok, a lények megfoghatatlanok, irreálisak.

5. Farkas István:
Önarckép

1929-ben az egész világot sújtó gazdasági válság Párizst is eléri, szűkülnek a festmény eladási lehetőségek. 1930-1934 között keletkező karakteres műveinek talán leginkább Edvard Munch és James Ensor tekinthetők elődeinek. Farkas alakjai maszk-arc- képmások. Farkas 1930-34 közötti nagy képei egzisztencialista festmények. 1934-ben, amikor Farkas újabb két kiemelkedő fő művét (Sétány, Vihar után; Végzet, Vörös szakáll) festi meg, amelyeket 1932-ben az Ernst Múzeumban is

bemutat.

6. Farkas István: A szirakuzai
bolond

Haza kellett jönnie Párizsból. Átvesszi a Wolfner-Singer cég irányítását, biztosítani a családnak, rokonoknak, rászoruló művésztársaknak a megélhetést. Apja még 1929-ben őt nevezi meg minden ingatlan és ingó vagyonának kizárólagos örököséként.

Vissza-visszajár Párizsban fenntartott műtermébe, ám csak 1937-től

7. Farkas István: Sétány

Szigligeten fest újra. 1938-ban az első zsidótörvény. Farkas megfesti nagy akvarellsorozatát. Kezdetől fogva rendszeresen akvarellezik: tájat, csendéletet, tengerpartot, kávéházi jeleneteket, gyerekeit. 1939. szeptember 1-jén kitör a második világháború, s életbe lép a második zsidótörvény. Farkas körül néz Londonban, képei egy részét oda menekíti, de nem akarja cserbenhagyni cégét. Első világháborús kitüntetései miatt kivételezett zsidó, reménykedik.

8. Farkas István: Márkusék
Barcsayval

Megszületik a harmadik zsidótörvény. Farkas kénytelen a zsidó munkatársak egy részét a cégtől elküldeni. 1941 az utolsó nagy éve festészetének. Farkas István attól az, aki, amit azokban az években hozott létre.

1944 március 19-én, amikor a németek megszállják Magyarországot, figyelmeztetik, menjen, de ő nem menekül a süllyedő hajóról. Április 5-én saját kezűleg varrja fel a sárga csillagot. Április 15-én a Sajtókamara főtitkára ötvennégy zsidó újságíró nevét szolgáltatja ki a németeknek, a listán utolsónak kézírással Farkas Istváné. Aki nevét odaírta, előzetesen már megkapta a Singer-Wolfner céget. Pátzay Pál szobrász felajánlja, hogy elbújtatja. Előbb a Rökk Szilárd utcai nyilas kaszárnya, majd a kistarcsai internálótábor. Június 23-án Kecskemétről az utolsó üzenet: „ha ennyire megalázzák az emberi méltóságot, már nem érdemes tovább élni.” Auschwitzban az ötvenhét éves férfi egyes visszaemlékezők szerint Mengele utasítására, más szemtanúk szerint önként áll az öregek s a gyerekek közé.

”A házat tetszik nézni?” –kérdezte tőlem egy hórihorgas, fátyolos szemű öreg paraszt, talán szőlősgazda, kockás ingben és a kezében permetező kannát lógázva. Lehalkította már amúgy is ércetlen, fakó hangját. "A Farkas-villa- mondta. –A végén már csak a fiatalúr volt itt. Elvitték. Tetszik tudni... Szegényt... Hát ahová akkoriban a zsidókat elvitték..." Kertész Imre

Festményei világára ráillik Hofmannsthal megfogalmazása: „Búcsút kell vennünk egy világtól, mielőtt összeomlik. Sokan tudják már ezt... Különös szívvel járkálnak közöttünk, már mindentől eloldva, s legbelül mégis odaláncolva... Ami van, az számukra már nem létezik, aminek pedig jönnie kell, azt ajkuk képtelen kimondani. ”

8. Farkas István utolsó önarcképe

Szakirodalom:

Pataky Dénes: Farkas István, Corvina Könyvkiadó, Budapest, 1970.

Kernács Gabriella: Farkas István. Budapest, 1980.

Sümege György: Kis kecskeméti képtártörténet, Forrás, 1983/9. sz.

Sümege György: A Glúcks-gyűjtemény: Farkas István emlékére, Belvedere, 1990/3. sz.

S. Nagy Katalin: Farkas István. Budapest, 1994.

Források:

Magyar művészeti kislexikon. Szerk. Végh János. Budapest: Corvina, 2006. Farkas István lásd 97-98. o. ISBN
9631355349